

30

Diaetet.

234

Med. ~~239~~

239⁴

255.

Diact. ~~A. 182~~

369°

PRINCIPIA
DIAETETICA

HERMANNI BOERHAAVII

VIRI SUMMI

INSTITVTIONES HYGIEINES

DIGESSIT AVXIT

ET PRAELECTIONIBVS ACADEMICIS

ACCOMMODAVIT

D. HENRIC. FRIDERIC. DELIVS

CONSILIAR. INTIM. AVL. BRANDENBVRG

MEDIC. PROF. PRIMAR. ACAD. IMP. NAT. CVR. ADI.

SOCIET. SCIENT. MONSPELIENS. ET

RHOTOM. SODAL.

ERLANGAE

APVD FRIDERIC. ANDR. SCHLEICH.

MDCCLXXVII.

PERSIVS.

*Mille hominum species, et rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.*

HORAT.

Nec medici, credis, nec curatoris, egere?

- - - - -

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque, nequit consistere
rectum.*

INTRODVCTIO.

Eaedem fere rationes, quae ad edendas iterum nuper, & augendas, *institutiones Semioticas* BOERHAAVIANAS, me impulerunt, ad edendas quoque noviter, digestas, & auctas, *institutiones diaeteticas*, me determinarunt.

Scilicet, dum consultum tum erat, separare *sanitatis signa*, ab iis, quae *valetudini adversae* propria sunt, separatim quo-

A 2

que

que illa tradere haud minus conveniebat, ne aliquid praetermissum esse videatur, quod, in docentis, & discentis, comoda transire, & statum hominis *naturalem* & *praeternaturalem* delineare, possit.

Deinde libelli, praelectionibus academicis accommodati, ita quoque comparati esse debent, ut diffuso scribendi genere non displiceant, sed dicendorum materiam, atque dogmata, in conspectu planiore exhibeant, absque taediosis saepe transitionibus, & initialibus formulis, quas docens, pro eo, quem servat ordine, & tractandorum nexu, ipse, in liberaliore dicendi genere, formare, lectorque facile secum cogitare, potest; atque cum huic negotio breviores aphorismi apprime quadrent, *Boerhaavianas* quoque & hasce institutiones eo magis, per nonnulla iam lustra, elegi, ut

ut

INTRODVCTIO

f

ut in eas, praelectionibus academi-
micis, commentarer, quo magis *Vir sum-*
mus eo quoque habitu gaudebat, ut
paucis multa comprehenderit.

Cum vero diu iam animadverterem,
nimia forte brevitatem, circa nonnullas
lectiones, quibus *Hygieinen* absoluerat,
illum usum fuisse, ea aut ex meis adde-
re, aut e *pathologia* b. autoris, *aetiologi-*
ca praesertim eius *particula*, huc trans-
ferre, ratus sum, quae ad complementum
opusculi facere, & e re esse, videbantur:
quare quidem numeros, ordine sese exci-
pientes, paragraphis noviter praeposui,
Boerhaavianos autem simul numeros
servavi.

Accedit ad novae huius editionis
causas, ut, cum, praeter lectissimos
philosophos, etiam plures aliarum doctri-
narum studiosi, ut in proprii corporis
cogni-

A 3

cogni-

cognitionem, eiusque oeconomiae rite constituendae rationes, qua sunt perspicacia, descendere, aequum & salutare duxerint, recitationes meas frequentarint, non necesse ii habeant, integras institutiones *Boerhaavii*, quae quidem at non sine praeceptore intelligendae, omnem artem medicam, complectuntur, sibi comparare, sed haberent tandem, huic scopo saltem convenientem, *libellum* quendam *memorialem*, in quo & dicendorum materiam, verbulis saepe nonnullis tantum indicatam, invenirent, & relegendo, meminerint eorum, quae e viva voce perceperant: & haberent denique ii, paucas philyras, qui particulam quandam scientiae medicae sibi cognitam reddere, vel in aliorum usus vertere, absque longo labore, velint.

Non desunt quidem plures *libri diaetetici*, & vario idiomate conscripti, in
qui-

quibus aut universam, de sanitate conservanda, doctrinam tradiderunt, aut singula quaedam eius capita, uberiore sermone dilucidare, fategerunt, autores; atque horum certe multi palmam iis, nostro praecipue seculo, satis multiplicatis, praeripiunt, qui de hac vel illa *methodo medendi*, ipsisque *medicamentis*, vel eorum *formulis*, ad populum sermones, *phalerasque*, faciunt, vel *populari*, ut aiunt, *stilo incios* erudiendos sibi sumunt, cum, qui inde nunc *medici sui ipsius* fieri se posse autumant, saepe minus sibi consulant, dum absque praemissis veris, vel sufficientibus, doctrinae salutaris principiis, non cuivis datum sit, ea seligere, quae *nunc*, & ad statum praesentem, pertinent, quaeque *hoc tempore*, *locoque*, agere oportet, ut ideo saepe aut *υσερον προτερον* committant, aut indicationes non rite forment, nec, respondentia his, secura

indicata applicent: unde demum medicis sagacioribus aut doctiores esse malunt, aut alias iis difficultates creant; Verum nec libri diaetetici omnes, quamvis sua laude non plane defraudandi, praelectionibus academicis appropriati sunt, neque paucioribus pagellis absolvuntur, nec ex iis quoque lectores sui ipsius medici semper evadere siqueunt, cum in eligendo vitae genere egregie falli, seque ipsos fallere, possint, quando in applicandis *principiis generalioribus*, aut iis, quae nunc magis, nunc minus quam par est, commendantur, sibi familiarius reddendis, habitu, cum recta ratione effectivo, non fatis gaudent, vel ad singula magis respiciunt, quam ad ea, quae separare minus oportebat, vel dum

*irretit muscas, transmittit, aranea,
vespas.*

Quare

Quare institutione, & discretionem, opus est, ne, quid in *individuis* nunc valeat, atque conducat, vel non, ignoretur.

Atque, si, in quavis vernacula, verba in tales institutiones facienda sunt, *textus latinus* huic negotio, prae aliis, favet, cum, quando in omnibus, quae praecipuntur, *brevitatem* commendant, de Romani sermonis instructiva brevitate, atque concinnitate, & ore rotundo, inter omnes constat: ut ideo novum inde, circa *Boerhaaviani* opusculi praestantiam, huiusque, pro instituendis praelectionibus, electionem, nascatur argumentum: dum accedat docentis studium, in explicanda ipsorum verborum significatione, eorumque, pro *varia hominum sorte*, applicatione, atque pro vario, & saepe moderno, sentiendi, loquendi, & vivendi, genio, usu, necessitate, praeiudicio, & consuetudine: qualis institutio, hac ratione habita,

A 5

habita, non solum, vulgato, ineptiarum pleno saepe, modo, *practica*, sed, & adhibita *cordis humani historia*, *pragmatica* vere evadere potest.

Non potui itaque non, quin & saepiuscule *philosophiae moralis* praecepta, cum institutionibus *Physicis* & *medicis*, coniungere, siquidem saepe *mens*, qualiscunque demum ea sit, ea magis *mens* agit molem, & appetantur, & aversentur, res, non semper *ut* bona, vel mala, sed prouti pro talibus iudicantur, quam ut ea, quae salubria, vel insalubria, vocantur, perfecta sua, semper, & ubique, gaudeant efficacia; quamvis facillime largiamur, cogitare, & agere, mentem, pro situ, & statu, eo, in quo *nunc* corpus est, cum ea iunctum. Neque abhorre medicina a *morum* disciplina, imo necessariam, & possibilem, esse utriusque scientiae combinationem, vel

vel iam THEOPHRASTUS ille ERESIUS olim demonstravit, qui & de physicis & medicis rebus, & de *characteribus*, & *moribus*, scripsit; &, praeter eos, prisci, & nostri, orbis *vates*, qui, dum saepe *difficile est, satyram non scribere, ridendo dicere verum*, pro licito reputant, plures alii *medici cordati*, & *cordis humani gnari*, idem docuerunt: quique cum iis, qui, aut *vitiis hominum* sapere, vel inde *nutriri*, et experimenta interdum per mortes agere, aut in seculo nostro, quin & forte non unius aevi! *paradoxo, luxurioso, & oeconomico, humano aequivoco, & prae nimia sensibilitate*, ad veram virtutem non satis sensibili, solis medicamentis materialibus hominum saluti consulere, gestiunt, divortium faciunt.

Sed cum in *diaetetica* de rebus sic *ditis non naturalibus* agatur, & necesse sit, ut, *ambiguitate quadam laborans*,
haec

haec appellitatio explicetur, rerumque istarum notiones subministrantur, necesse quoque erat, principia nonnulla *physica, physiologica, imo psychologica*, in hanc scientiam simul introducere, quo distinctius omnia tradi possent, *viriumque* rerum, in nos agentium, una cum receptivitate earum a nobis, quae varia est, *notiones, & modi, evolvi, ex* quibus demum circumspēctum *regimen*, circa ea, quae prodesse, & obesse, queunt, derivetur. Unde & *e pathologicis* ea hic repetere oportebat, quae effectus in corpus noxios indicant, ut eo magis ab iis cavere, & sanitati prospicere, possimus. Neque varia *historiae naturalis* capita praetermitti hic poterant, siquidem ea characteres externos corporum, quibus utimur, quaeve in nos vim & efficaciam, suam exercent, exhibet, eorumque habitum docet, ut, quatenam
ea

ea sint, de quibus agatur, non lateat, quam denique cognitionem fructuosiorum hic reddunt *chemica* quoque dogmata, dum ex iis patet, *quanam mixtione* principia corporum constitutiva agant, quomodo recipiantur, mutantur, quove modo his sanitas, & bona corporis humani mixtio, conservetur, aut mutantur.

Atque ne quid profuturum hic desideretur, paucis lineolis, rubricis, summariis, & saepe verbulis tantum, ne nimis dicta hic repeterem, ea indicavi, de quibus ampliori sermone, in ipsis praelectionibus, agi potest, ut tamen & haec ars, longa alias vocata, adhibita ubique discretionem debita, brevis fieri, ipsaque vita, brevis alias vocata, longa fieri queat, si detur *opportunitas*, bonaque *voluntas*.

Ador-

Adornato itaque sic compendiolo quodam, faciliores intellectu, & applicatione, forte reddentur libri alii, scriptaque diætetica alia, si ista consulere placuerit, & ex iis haurire, quae de his rebus uberius dicta sunt, sive totum scientiae ambitum comprehendant, sive de singulis, quae sanitatem conservant, vel alterant, specialiter & compilatae saepe, agant.

Atque cum *diaeta* antiquitus iam pro uno e *fontibus*, sic dictis, tribus *therapeuticis* habita, merito, sit, sine qua & reliqua medicina fere nulla est, ea & hic conferre expedit, quae HIPPOCRATES, GALENVS, CELSVS, IVLIVS ALEXANDRINVS, alique, olim scripsere de hoc argumento: eaque, quae in SCHOLA sic dicta SALERNITANA, in SANCTORIO, CORNARO, BACONE de VERVLAMIO, HIERONYMO MERCVRIALI, RAMMAZZINO, aliisque, continen-

tinentur: inque scriptis aliis, & magis modernis, diaeteticis, a WEDELIIS, HOFMANNIS, IVNKERIS, SCHULZIIS, GAVBIIS, GORTERIS, LINNAEIS, CARLIIS, FISCHERIS, TISSOTIS, LVDWIGIIS, KRÜGERIS, ROSENIIS, ZÜCKERTIS, BAVMERIS, BVCHANIS, de PRESLIIS, VNZERIS, eum in finem concinnatis: quorsum & plures pertinent, qui dissertationibus, & opusculis, peculiaribus singula quaedam capita diaetetica exantlata dederunt: aut *materiam medicam*, & *alimentariam*, imo *medicinam* quandam *domesticam*, ex omni naturae regno, exhibuerunt: aut quoque, varias hominum, in variis telluris regionibus, inque variis hominum negotiis, vivendi rationes, in *itinerariis*, aliisque relationibus, cum publico communicarunt: & denique illi, qui in constituendis *politiae* rationibus desudarunt, quatenus & his perfecta *vitae socialis, & civilis,*

civilis, felicitas, seruari debeat, qua quidem felicitate nemo recte frui potest, nisi simul suppeditentur, & recte distribuuntur, ea, quae vitam, & sanitatem, possint conservare, & nisi removeantur ea, quae illam invertere, aut plane tollere, queant, obstacula.

Cum itaque non vivere solum, sed bene valere, vita sit, habere me reor, unde laeter, si, in monstranda ad sanitatem via, nec ducendo per devia, me quoque & hoc labore non infeliciter functum esse, aequi rerum iudices putabunt, & plures inde usum, cuique suum, quemque mihi, in edenda hac opella proposueram, summo adspirante numine, reportabunt: atque si licebit etiam cuicumque, recte agenti, sua sanitate frui. Quod erat in votis!

I.

T R I E I N H.

1. (B. 1018.) **T**ria sunt munera Artis tuenda
dae valetudinis sanae; nempe
conservare praesentem; Morbos in tempe-
rie, ut in femine, latentes, & facile exci-
tandos, praecavere; Vitam disponere ad
longaevitatem.

De muneribus artis medicae in genere,
ejusque necessitate, et, pro re nata, po-
testate. — De medico sanorum. —
De hygieines, et diaeteticis, scien-
tia. — Notio vitae, et sanitatis. — De
vita celeri, et tenaci. De mente sana,
in corpore sano. 886. De tuenda bona va-
letudine, et bona voluntate. De Regimine. —

2. (B. 1019.) *Sanitas enim, quum sit*
aptitudo in corpore ad exercendas actiones,
et quum haec consistat in determinata mo-
bilitate partium tam firmarum, quam
fluidarum, necessario haec ipsa, inquam,
B Sani.

Sanitas, si semel ponitur perfecta, dete-
ret ex sua natura partes firmas, confu-
met fluidas, corrumpit vtrasque, adeo-
que *se ipsam destruit.*

De *natura corporis physica, mechanica,
animali.* — De mixtione, concreto, vi-
ta, et sensibilitate, *viribus, motu.* De
necessaria C. H. compositione e hete-
rogeneis. De *destructione per alia, alios-
ve, saepe impuni: & consumptione,*
quae fit, *sibi, aliisque, varie, inser-
viendo.*

3. (B. 1020.) Proinde Sanitas conserva-
tur jugiter *restituendo eandem copiam, et
qualitatem, partium omnium in corpore,
quales ante descriptam destructionem (1019.)
in corpore erant, in firmis, fluidisque,
partibus.*

Differentia *incrementi, et nutritionis, prae-
cipue secundum aetates.*

4. (B. 1021.) Restitutioni huic (1020.) ma-
teriem praebent, *cibus, potus, forte et
aër: hanc praeparant, et aptant, gesta in
corpore per actiones vitales, naturales, ani-
males: praeparatam applicant locis requi-
sitis, et reparandis, eadem gesta: deni-
que et per ea liberatur a superfluis, crudis,
nocituris.*

De *Pathologia, et Therapia, sani corporis.*
II. SIG-

II.

SIGNA GENERALIA
SANITATIS OPTIMAE.

5. (B. 882.) Haec quidem peti debent ex
actionibus corporis (695. 1021.)
exercitatis *facile, commode, laete, constan-*
tissime.

An, qui bene *ingerit, digerit, egerit, fa-*
nus est? De sanitate parva, et statu
valetudinario. De Semiotica physio-
logica. V. 886.

6. (B. 883.) Quarum quatuor conditio-
num tres priores facile cernuntur, quar-
ta difficilius: etenim tantum cognoscitur
maxima constantia per ea signa, quae in-
dicant, futuram esse in eo corpore
magnam longaevitatem; et hinc eadem
quoque praenunciant plerumque sanita-
tem firmam.

De sanitate relativa.

7. (B. 884.) *Signa autem illa longaevita-*
tis omnia sunt effectus ejus indolis totius
machinae, quoad solida et fluida, unde
inprimis pendet durabilitas ejus, quoad to-
tam compagem; haec vero est reductio
assumptorum in naturam similem illis, quae
jam constituunt machinam sanam.

B 2

De

De probabilitate *longae*, et *qualis*, *aetatis*,
in *commodis*, et *incommodis*, *vitae*,
& *expectationum*.

8. (B. 885.) *Operosae* observationis be-
neficio, *Signa* haec possunt referri in *Eu-*
ropa ad has classes:

1. *A Generatione*. *Conceptus* ex parenti-
bus *sanis*; *vegetis*; *plenae aetatis*; *rara*,
sed *fervida*, *venere utentibus*, *matutino*
tempore, post *perfectam a somno coctio-*
nem, *tempestate verna*, *inprimis*, & *sa-*
lubri.

De populatione varia. *An Venus promif-*
cua? *An furtiva*, *felix?* *De oestro*
hominum, & *reliquorum animalium*.

2. *A Gestatione in utero*. *Mater prae-*
gnans bene sana; *corpus satis exercens*
fortiter; *mentem tranquillam habens*; &
unum modo foetum simul utero alens, *ex*
alimento salubri.

De dispositione haereditaria.

3. *A Nativitate*. *Partus post novem in-*
tegras menses omnino absolutos a primo
conceptu, *maxime si ille incidit in men-*
sem Decembrem, *Januarium*, *vel Februa-*
rium.

De

De partu Septimestri. De *indicibus* natorum, & demortuorum, annuis, & resultatis inde.

4. A *Modo*, quo corpus crescit. Lentum, & maxime aequabile, incrementum molis, & virium, usque ad vigesimum quintum, & ultra, annum aetatis.

De temporibus *climactericis*. De *praecibus*. De *educatione* medica, morali, civili, militari, *cet.*

5. Ab *Habitu corporis*. Thorax latus, amplus; abdomen gracile & compressum, humeri, brachia, femora, crura, firma, torosa, carnosae, hirsuta, densae, fetosaeque, pilis hirta; cranium magnum, & capax, maxime ad occiput, non a parte faciei apparente, sed fallaci specie, magno capite; cutis dura; caro multa; adeps parcior.

De *habitu athletico*, vario.

Physiognomia, varia, & arte expressa, & *judicio* discretivo. De *Mutatione* habitus, & sibi semper simili.

6. Ab *Humoribus*. Sanguis floridus quidem, at crassior, qui, extravasatus, concrevit cito, & satis valide, in molem tenacem; reliqui humores, copiosi, tenaces, modice calidi, minus oleosi, blandi.

B 3

De

De *haematoscopia*, variae temperiei approprianda: & vitae generi. De sanguine *frigido*.

7. Ab *Actionibus*. *Respiratio* lenta, magna, plena, facilis, aequabilis, cum minima apparente mutatione organorum pneumaticorum; *pulsus* arteriarum lentus, magnus, plenus, aequabilis, fortis, constans, nec per causas leviores facile mutabilis: *alvus* tardior, & sine incommodo sicca; *urina* parcior & coëta; *sudor* rarus; *somnus* profundus, aequalis, reficiens; *voracitas*, cum digestionem facili; *tolerantia* laborum; *tarditas* tam ingenii, quam motuum animi & corporis, constantia ad mutationes accidentes.

De *phlegmate* in actionibus, *durabilitatis* modo. De, suo tempore, *impetu*.

Varietas, *specierum generis humani*, secundum cogniti telluris regiones, et climata, et consuetudines, et ipsam Sanitatem. — *Notae Sanorum*, in *militibus*, *servis*, *nubilibus*, *nutricibus*, aliis, & in *animalibus*, obseruari solitae.

9 (B. 885.) Quod vero corporis fabrica apta sit exercere suas actiones facile, commode, laete, deprehenditur in
Ipso

Ipso sensuum experimento. 2. Si signa
 adsunt modo exposita (885.) 3. Si par-
 tes solidae deprehenduntur esse, validae,
 tenaces, elasticae, quoad materiem; si
 sunt praeditae ea mole, forma, super-
 ficie, si sunt connexae eo modo, situ, pro-
 portione; unde motus tam proprii, quam
 communes, tam in solidis, quam in flui-
 dis, facillimi, expeditissimi fiant. 4. Si
 ea sit natura humorum, quae motus in-
 testinos, circulatorios, secretorios, nu-
 trientes, excretorios, efficit, sine inae-
 quabilitate, et absque effectis hujus.
 Et quidem signum evidentissimum, quod
 docet hanc aequabilitatem adesse, est ab-
 sentia pulsationum, tumorum, dolorum,
 calorum, immobilitatis; insensibilitatis, in
 variis partibus variorum. 5. Si ea est
 ratio unionis inter mentem et corpus, un-
 de moderati quidem, non vero vehementis-
 simi, fiant affectus animi. 6. Si color
 est roseus et candidus, vel laete nigrescens;
 calor moderatus; ad sensum levitas.
 7. Maxima vis resistendi omnibus morborum
 causis.

De insensibilitate non molesta, et sen-
 silitate molesta, in variis functio-
 num organis. v. c. Ventriculo, ca-
 pite. cet.

B 4

De

De experientia, sensuum ope: recta,
et fallaci.

10. (B. 887.) Sed maxima potentia superandi causam singularem hujus illiusve morbi, sive venenatam, sive contagiosam, non notat semper sanitatem perfectissimam; et contra: vt certe in morbis contagiosis, et in venenis, clare patescit.

De resistentia contra plures morbos, non vnum solum. — De morte juniorum, et pulchriorum.

III.

SANITATIS SINGVLARIS
SIGNA.

11. (B. 888.) *V*isceris cujusque optima conditio singularis cognoscitur, si actio ejus prompta, laeta, constanter, in suis effectis, deprehenditur; quae quum in Physiologia quam vberissime explicata habeantur, facillime huc, vera cum ratione, referri poterunt.

De bona, sic dicta, natura, in vniuersum, et de sanitate, et aegritudine,
par-

partium, v. c. bono pulmone, malo ventriculo, pede, cet. De sanitate topica, et consensu variorum.

12. (B. 889.) Sed *Sanitas* est conditio haerens in tota compage simul totius corporis, constantis ex solidis et ex fluidis; haec ergo unicuique homini privata sua est; ideoque tantum ratione sui singularis corporis talis est; unde igitur diuersa corpora, quae summopere differunt, tam in solidis, quam in fluidis, tamen singula sana esse poterunt; hanc vocare veteres *ιδιοσυγκρασίαν*, vel *Sanitatem Temperiei*; quae proinde difficulter ad singularia capita determinari potest; sed tamen proposita Antiquis diuisio in temperiem calidam, frigidam, humidam, siccam, biliosam, sanguineam, pblegmaticam, atrabiliariam, aliquem in Medicina usum habet.

De Temperamento humorum, partium solidarum, animi. — De temperamentis mixtis. — Notio *idiosyncrasiae*, verbalis et realis. — De sensibilitate individuali. - - - In se tentet descendere quisque.

Temperam. calidum convenit cum cholericum.
 - - - frigidum - - - pblegmatico.
 - - - Siccum - - - melancholico.
 - - - humidum - - - sanguineo.

B §

De

De temperamento *fibrae, tenerae, molli. S.*
 - - - *fibrae crassioris, laxo. P.*
 - - - *fibrae tenerae, stricto. C.*
 - - - *fibrae crassioris, duro. M.*

De Boeotico. De temperamento, et *charactere,*
nationali, & genio, vario.

De mutatione temperamentorum, pro
 ratione *aetatis, educationis, adsuetudi-*
num: et interdum pro ratione *diei ho-*
rarum, et caussarum occasionalium —

De *inclinationibus, eoque, quod marotte,*
etiquette, foible, steckenpferd, appellant. —

De *functionibus, prout chorda tangi-*
tur. — De *simulatione, & dissimulatione.*

13. (B. 890.) *Calidi temperamenti signa*
describuntur esse pili flavi, crassi, copio-
si, toto corpore; color oculorum in albâ
parte rubescens, in carunculis lachrymali-
bus, facie, labiis, ore, valde ruber;
corpus gracile, agile, robustum, calidum:
pulsus major, crebrior; iracundia, sed
brevi furore detonans. His videntur esse
vasa robusta, contracta, viscera valida,
humores valde moti, densi, & acres; qui-
bus humectantia, diluentia, temperata,
profunt; calefacientia quaecunque quam
maximè nocent.

De

De *protoposopia*, medica. — Epicrasis in modernam.

14. (B. 891.) Temperamenti *frigidi* signa, omnia contraria, enarrantur esse glabrities, pili tenues; color pallescens; corpus crassius, tardius, debile, frigidum, facile tumens; pulsus minor, tardior; ἀναίσθησία, metus. His humores blandi, aquosi, pituitosi, tardi; solida laxa, flaccida. Profunt roborantia, calefacientia; nocent, frigida, humida, laxantia.

15. (B. 882.) *Siccum* autem temperamentum spectatur fere signis calidi, (890.) si simul adest macies; vasa hic contracta, humida pauca, & fere acriora. Nocent & juvant, ut in calido. *Humidum* autem facile convenit frigido, si tumor accedit, (891.) unde reliqua eadem.

16. (B. 893.) *Biliosa*, s. *choleric*, temperies cognosci describitur a pilis copiosis, nigris, crispis; duritie, macilentia, gracilitate carnis; colore fusco; venis magnis; pulsu magno, celeri; pertinacia; iracundia. His videtur major solidi, quam humidi, copia excedere; *siccis* conveniunt (802.) & calidis, (890.) calida, sicca, his nocent; humectantia, refrigerantia, profunt.

16. (B. 894.)

17. (B. 894.) Sed *Sanguineum* temperamentum distinguitur pilis rarioribus, flavo albis, fuscis; carne molli, copiosa, venis amplis caeruleis, sanguine distentis; colore roseo; iracundiâ, flexili mobilitate. Profunt his evacuancia, & temperantia; nocent calefacientia, & stimulantia valida.

De temperamento, sic dicto, multo. —

18. (B. 785.) *Pblegmaticum* quoque depingitur glabritie cutis majore; pilis albis, tenuibus, tardè crescentibus, albedine, tumore, mollitie, pinguedine, corporis; venis angustis, latentibus; his videntur vasa sanguinea angusta, lateralia verò latiora; conveniunt frigidis (981.) unde & his humida, atque frigida, maximè obsunt; juvat quidquid calefacit, roborat, siccat.

19. (B. 896.) *Melancholicae* denique temperiei indicantia habentur glabrities; pili nigerrimi; macilentia ingens; siccitas magna; color ubique maximè niger, qui in tali natione cernitur; cunctatio, constantia; ira memor; magna penetratio intelligentiae. Quae his vasa videntur stricta, robusta, macria; humores densi, tenaces, admodum permisti, nec facile separabiles, aut mutabiles. Nocent his quam maxime calida, sicca, acria; juvantur

tur

tur autem omni humectante, refrigerante, laxante, emolliente, leniter, sine acri, dissolvente. — De aethiope, mancipio.

20. (B. 897.) Porro maxima hinc utilitas in perspiciendis morbis, qui, ex quolibet temperamento oriundi, unicuique proprii praevideri queunt, unde hinc magna pars causarum προηγασμένων pendet.

IV.

DIAETETICA.

21. (B. 1022.) Totam hanc artem Sanitatis tuendae absolvi patet, descriptione legum, quae definitum usum classium recensitarum, (744.) vel, (745.) quo satisfiat illi scopo, jam descripto (1020.)

744. Classes hae, memoriae juvandae, reduci possunt ad quatuor: quae sunt;

1. Ingesta. Aër. Cibus. Potus. Medicamen. Venenum. Quae per spiracula cutis, narium; per meatus oris, pulmonis, oesophagi, ventriculi, intestinorum, pudenda muliebria, introgeruntur, Specie visibili, fumo, haustu, deglutitu, enemate, infuso.

2. Gesta.

2. *Gesta.* Motus corporis totius, partisve, affectus animi quicumque. Quies utriusque. Hinc Somnus, & Vigilia, huc quoque referentur.

3. *Retenta. Excreta.* sive salubria, sive recrementa, sive morbosa.

4. *Applicata externa corpori.* Aër. Vapor. Fomentum. Balneum. Vestis. Linimentum. Unguentum. Emplastrum. Vulnerans. Contundens. Erodens.

745. Quae eadem in sex Classes alii dividunt, titulo *Rerum non naturalium* digestas: quas nempe recensent ita, ut sint: 1. *Aër.* 2. *Cibus, potus.* 3. *Motus, quies.* 4. *Animi affectus.* 5. *Retenta, excreta.* 6. *Somnus, vigiliae.* Hoc nomine donatae, quia usu, vel abusu, bonae naturales, aut malae contranaturales, fieri queunt.

22. (B. 1023.) Tamen difficile est ita promulgare has leges, ut observatio earum omni homini aequaliter profit.

De brocardicis: *Nulla Dieta optima dieta.*

— *Medice vivere, est pessime vivere.* —

De *diaeta legali, & micrologica, libera, dissoluta.* De *cura sanitatis, & vanitatis.*

23. (B. 1024.)

23. (B. 1024.) Cujus difficultatis causa in *ἰδιοσυγκρασίᾳ* ut plurimum haeret; ideoque operatur saepe effectus oppositos in hominibus, qui tamen eandem normam vivendi sequuntur.

24. (B. 1025.) Ita quidem, ut unicuique fervetur saepe *sua*, & integra, *Sanitas*, licet utantur homines non tantum vario, sed & plane opposito, usu *sex rerum non-naturalium*; quum contra, si vivendi rationem permutaverint vicissim inter se, mox utrique, alieno more fruantes, aegrotent, qui, suo morigeri, bene valebant.

Sic & *diversa diaeta* v. c. infantum, adultorum, Senum, virorum, feminarum, harumque, in variis sexus functionibus versantium, sedentariorum porro & varie laboriosorum, literatorum, honoratiorum, delicatulorum, imaginariorum, & rusticorum, valetudinariorum, aegrotorum, convalescentium; Lapponum, Aethiopum, cet.

25. (B. 1026.) Ipsa quoque *consuetudo*, quam non male *alteram naturam*, vel *ἰδιοσυγκρασίαν*, appellant, fert vix credenda; sive spectaveris effectus aeris, cibi, potus, motus, medicamenti, veneni, sive consideraveris reliqua.

26. (B. 1027.)

26. (B. 1027.) Quamobrem *mutatio subita* a consuetis in nova, est ubique, & semper, quam maxime *periculosa*: licet ex malis vulgo habitis in bona putata transiverit.

27. (B. 1028.) Sed, *sensim mutando*, saepe *variare* vitam quotidianam, egregium est auxilium tuendae Sanitati.

Exercitium functionum varium, pro variis muneribus, & *diei horis*, & variis in iis obtinentibus.

V.

DE AERE.

28. (B. 1029.) *Aër* maxime *gravis*, adeoque simul, ut fere semper est, *serenus & siccus*, suo cuique loco saluberrimus habetur.

29. (B. 1030.) *Aëris* effectus varii; & ejus *favens*, vel *nocens*, natura; descripta habentur, ubi de causis Sanitatis (1060.) & morborum (746. ad 754.) in aëre latentibus, actum est; unde proinde peti debent.

De aëre, ut corpore *fluido*, *gravi*, *elastico*: ut & *beterogeneo*. — De *athmosphaera*

sphaera varia. Lemmata e physicis experimentis, *aniliae* ope institutis. — De *barometro*, *thermometro*, *hygrometro*, aliisque instrumentis, & observationibus, *meteorologicis*.

30. (B. 750.) Aër *nimum* *gravis*, comprimit omnes canales, humoresque, totius corporis, maxime autem in pulmonibus, unde resistantiam cordi nimis auget, motum humorum suffocat, occidit.

De loco *humili*. *Vallibus*. *Cellis*. *Speluncis*. *Carceribus*. *Nosodochiis*. *Navibus*. *Metallifodinis*.

31. (B. 751.) Idem si *levis* *nimum* fuerit, vasa, humoresque, minus premendo, dilatatur, *rarefacit*, hinc tumores, *eruptiones humorum*, eorum in loca minus opportuna derivationes, inde morbos (732.) creat; sed tum simul minus valet vim contractilem, dilatationi resistantem, in *fibris pulmonicis* superare; unde respiratio sistitur, sanguis ibi accumulatur, *peripneumonia* *velox*, mors. Sed & ex iisdem, *densis*, *rarique*, aëris effecta patescunt.

De aëre *montano*, *sublimi*, *raro*.

C

32. (B. 746).

32. (B. 746.) *Aër nimis aestuans*, humidissima oculorum, narium, oris, asperae arteriae, *dissipat*; vascula ibi exsiccat; pulmonis sanguinem magis cogit, utraque causa pulmonis actiones impedit; multos morbos inde oriundos excitat: humores externos semper tenuiores aufert, internos residuos excoquit, dissipat mobilia, lentiora aggregat, compingit, exsiccat: ergo partes aquosas, spirituosas, salinas volatiles, assiduo diminuit; contra vero salina fixiora, olea crassa & tenacia, acria exusta, & iis involuta, tum terrestria fixa, auget, accumulatur, unit, in massas irresolubiles adunat; hinc itaque, immeabilitas humorum, simul elongatio, & debilitatio solidorum, & quae inde sequuntur, obstructio, exsiccatio, inflammatio, coctio impedita, putrefactio, alvus adstricta, sitis, stranguria, urina rubra, humores flavi, morbi acuti, calidi, sicci, quam maxime generari solent; in primis autem genus nervosum, lymphaticumque, & horum actiones, inde summopere laeduntur.

De refrigerio, vario, vitando. De catarrhis.

33. (B. 747.) *Aër gelidus* fibras solidas accurtat, densat, roborat; hinc actionem earum

earum in humores auget; ubi autem rege-
lascit, tum fibras dissolvit, destruit; idem
aër gelidus humores cogit, densat, pul-
monem siccatur, stringit, coagulatque san-
guinem pulmonalem, unde obstructio,
inflammatio, exsiccatio, anhelitus, tussis,
coryza, catarrhus, mucus, pus, gangrae-
na, sphacelus; si autem corpus simul *val-
de movetur*, tum actio solidi in liquores, &
humores in liquida, adeo augetur, ut fiat
summa attenuatio, perspiratio, voracitas,
debilitas, animi deliquia, mors subitanea;
si contra *quies*, summumque simul frigus
aëris afficiunt, tum torpor, dolor ad ar-
tus, scorbutus, contingunt.

De *congelatis*. De regimine in aëre fri-
gido. De *pernionibus*.

34. (B. 748.) Si idem *nimum humidus*, la-
xat, solvit, debilitat, fibras, inprimis
pulmonales, serum pulmonum retinet,
auget, accumulatur, perspirationem in iis
prohibet; unde rursus tusses, peripneu-
moniae, serosae; diarrhoeae similes, tor-
pores, & febres; si *magnus calor illi jungi-
tur*, cita putrefactio, si *magnum frigus*, tum
serosa colluvies.

De morbis castrensibus.

C 2

35. (B. 749.)

35. (B. 749.) Atqui *nimis siccus* patrat fere eadem, ac si aestu nimio ageret.

36. (B. 752. *Coelum, anni tempestas, solum, mare, montes, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora, aërem* ita permutant, ut creet varios morbos, non pendentes adeo ex ipsa aëris indole, ejusve dotibus, qualitatibusque, quam quidem ex natura & efficacia admisti: unde etiam inde inquiri, atque intelligi, debent.

De observationibus variis *astronomicis, astrologicis, & meteorologicis, variis, & regulis, sic dictis, rusticorum, — Calendaria, noviter reformata. De meteoris aëreis, igneis, aqueis, mixtis, iisque substantialibus, vel emphaticis. De eclipsi, physica, & morali. — De electricitate aërea. — Fluxu, refluxu maris, cet.*

37. (B. 753.) *Venti autem agunt in corpus nostrum vel suo motu, vel quatenus simul nobis advehunt qualitates aëris explicatas (749. ad 753.): impossibile est ea de iis dicere, quae omni tempore, & regioni, quadrant, sed cognitio chorographica loci, cujus solum vicinum undique perspectum est, comparata cum anni tempestatibus, aliquid boni, verique, hic adfert. Pariter certa, successi-*

va

va ferie sequentium notabilis saepe effectus. Primario agunt ut calidi, frigidi, humidi, sicci. Hinc solida, & liquida, mutant.

De tractu ventorum morbofo. De mutatione aëris, & objectorum, medica, & politica.

De aëre infecto, & commerciorum inde ordinandis rationibus. De aërophobis.

38. (B. 1031.) Qualitates etiam aëris, excessu suo producentes morbos, emendari possunt oppositis inductis: *frigidus* enim & *humidus*, poterit mutari in calidum, & siccum, ope ignis accensi, per ligna sicciora, & aromatica, nutriti; halitu aromaticum calidiorum, sponte, vel igne, fragrantium; vento calido admisso, vel arte excitato; si vero *calore*, & *siccitate* aër peccat, emendatur exhalatione dispersae frigidae; vento artificiali; vel exspiratu halituum aquosorum ex plantis frigidis aquae immixtis, ut sunt salix, populus, rosa, sambucus, opulus, morus. &c.

De cauto vaporosorum usu. — De vestimentorum ratione ad valetudinem. V. & 1051.

De ventilatione, & ventilatoribus.

39. (B. 1032.) Aër igitur *serenus, gravis, temperate calidus & siccus, a mediterraneis puris, & a fluminibus, spirans, leni agitatus vento, subitarum & magnarum mutationum expers, apricus & ruralis, ab exhalationibus salinis, oleosisque defoecatus, optimus est in genere Sanitati tuendae.*

De aëre habitabili.

VI.

DE CIBO ET POTU.

40. (B. 1033.) **C**ibus autem censetur optimus ille, qui *simplicissimus, parum foeculentus, acrimonia omni carens, haud praeditus magna mobilitate suarum partium, sano nostro corpori simillimus, aut illi facillime assimilandus per vires nostras coëtrices, tum, in acquisitionem praedictarum dotium, arte culinaria praeparatus, est.*

De causa assumptionis cibi, & potus.

*De fame & appetitu. V. 757. 758. 1020.
Pica, Malacia.*

41. (B. 1034.) Qualis habetur omnis quidem, qui deligitur i. ex *seminibus frumentaceis,*

taceis, farinosis, bene maturis, puris, moderate siccatis, satis recentibus, Tritici, Zeae, Se-alis, Hordei, Avenae, Oryzae, Fagopyri, Mays, Milii, Panici, Phalaridis; atque tritu, subactu, fermentatione, coctione, praeparatur ita, ut sapore, & odore, gratissimo, se commendet nomine Panis.

2. *ex leguminosis, tam corticibus tenerioribus, quam seminibus adhuc viridibus, aut maturis, Fabarum, Phaseolorum, Pisorum, Lentium, Cicerum, Viciarum; dum maceratione, coctione, tritu, saepe levissima tostione praemissa, parantur.*

3. *ex oleribus recentibus, viridibus, aut, colligando folia crescentia, leniter utcumque suffocatis, Lactucae, Intybi, Cichorei, Portulacae, Apii, Hippofelini, Brassicae, Malvae, Betae; maxime, si levi coctione in proprio succo moriuntur.*

4. *Ex fructibus tam solidioribus, quales cinarae, nuces, amygdala, aut bulbis raparum, vel radicibus Dauci, Pastinacae, Raphani, Betae, & similibus; quam mollioribus, ut sunt poma arborea, vel plantarum scandentium annuarum; pyra; baccae; pruna, cerasa.*

5. *ex succo, & corpore, animalis sani, junioris, non nimis pinguis; sive fuerit quadrupes, avis, piscis, sive & insectum, vel crustaceum; si elixatione, assatione, frixatione,*

tione, suffocatione, praeparantur, quo & lac & ova referuntur.

1. De *materia alimentaria* in univ^{er}sum, e regno vegetabili & animali. — Conver^{sio} in *Succum & sanguinem*. Gelatina. *Polychyla*. *Ollgochyla*. *Eupepta, Dyspepta*. *Farinosa*. *Panificium* varium. *Antiseptica*. *Gravantia*. *Succedanea panis*. *Heterogenea* in *cerealibus*.

2. De *cibo vegetabili*. *Lustratio specierum esculentorum, teneriorum, subtiliorum, crassiorum, flatulentorum, venenatorum, suspectorum, medicamentosorum, recentium, exsiccatorum, conditorum*. — De *arte coquinaria, & vasis*. De *morte ex olla*. De *crudis, frigidis, coctis, calidis*.

3. De *succis plantarum variis*. De *acribus, mucilaginosi, oleosis*. — De *acetariis, variis eorum speciebus, & ingredientibus*. De *oleo*.

4. De *fructibus horaeis*. *Cucurbitaceis*. De *emulsivis*.

5. De *victu animali*. De *juribus, variis, tenuibus, nutrientibus, consummatis, aliisque, & medicatis*. *Lacticiniis: Butyro: Caseo: Vid. 764*. De *pinguibus, & lardo*. De *animilibus*

libus domesticis, & carne ferina. De carne salita, & fumo indurata. — De ovis. De piscibus, fluviatilibus, lacustribus, & marinis, cancris, ostreis, mytulis, cochleis: varioque cunctorum habitu, & praeparatione, ad sanitatem.

De alcaliscentibus & acidis. De miscela, e vegetabilibus, cum aliis vegetabilibus, & animalibus.

De victu aegrotorum, variorum, & convalescentium, in, & e, statu acuto, & chronico.

42. (B. 1035.) *Alimenta dura, sicca, crassa, ponderosa, foeculenta, profunt his, quibus sunt valida viscera, celeris digestio, motus muscularis ingens, humores moti valde in sanitate. Mollia, humida, tenuia, levia, defoecata, his obsunt, vel perpetuam fere mensam imperant.*

Uti labor, ita nutritio.

43. (B. 1036.) *Illis vero, quibus viscera debilia, difficilis digestio, vita quieta, sedentaria, otiosa, profunt cibi arte, vel natura, simillimi chylo diluto.*

44. (B. 1037.) *In temperie alcaliscente conducunt acescentia (1934. 1. 2. 3. 4.) ; in acescente profunt alcaliscentia (1034. 5.)*

45. (B. 1038.) *Ex quibus paucis tota ratio delectus, copiae, praeparationis, ali-*

C 5

men-

mentorū peti potest; si modo prius cognoveris usuri viscera, humores, temperiem, aetatem, sexum, vitae genus, studia.

46. (B. 1039.) *Copia cibi* optima cuique, quam sequitur sensus refectiois, non torporis. Tutior sobrietas, sed debilibus; excessus melior, sed robustis.

De pleno ventre, & repleto.

47. (B. 1040.) *Condimenta* autem ex acidis, sale, aromatibusve, petita, nocent sanis acrimonia sua noxia, vascula tenuissima laedunt, & falso appetitu, per stimulum excitato, corpus gravant plus, quam nutriunt.

De aromatibus exoticis, & nostratibus.—

De sale, aceto. — De alliaceis, sinapismis, dulcibus, acutis. De conditis.

48. (B. 1041.) *Quin & ex iisdem regulis* intelligitur *bonitas potus* (1035. ad 1041.); si enim ille requiritur tantum ad emendam sitim, siccitatem, crassitiem humorum: vel eorum acrimoniam, tum aqua frigida, limpida, levissima, inodora, insulsa, cursu exercitata, per flumina pura, est potus optimus homini robusto.

Notae aquae purae. De aquis soteriis. De potu glaciali. De acidulato. De correctione aquarum. — De siti. — De haustu frigido morbifico.

49. (B. 1042.) Si vero *potus* requiritur simul eo scopo, ut *calefaciat*, in motus *stimulet*, & *attenuet*, tum profunt *cerevisiae coctae*, fermentatae, ad defoecationem usque tantum asservatae, ut & *vina limpida*, fragrantia, grata. Sed & illorum *delectus*, copia, usus, determinatur per *conditiones assumpturi*.

De *cerevisiis variis*, tenuioribus, generosioribus, e *cerealibus*, aliisque *vegetabilibus*. De *lupulo*, aliisque *additamentis*.

De *Vino Hungarico*, *Franconico*, *Rhenano*, aliisque *Germanicis*, *Gallicis*, *Italicis*, *Hispanicis*, variis, *albis*, *rubris*, generosioribus, *acidis*, *oligophoris*. — *Partes constitutivae*, earumque *proportio*. — De *arte bibendi*. De *vino mangonifato*, & *arte nobiliori reddito*. De *posca*.

De *poculo fanitatis*, *hilaritatis*, *ebrietatis*. vid. 762.

De *spiritibus inflammabilibus*,: et *potu vario spirituofo*, & *semi spirituofo*, & *refrigerante*, *moderno* Vid 762.

De *ptisanis*, et *decoctis*. De *Thea*, *Coffea*, *Chocolata*, eorumque *sucedaneis*.

De *functione furni Nicotianae*.

50. (B. 1043.) *Cibi minime pingues*, & *potus aquae*, firmissima reddunt & fortissima corpora. Cau-

Cautelae in mensa, tenui, & *opipara*.
Tuburcinatio. *Masticatio*. *Potus*. —
De jentaculo, *prandio*, *merenda*, *coena*,
modoque & in his rebus. — *De mensa*
secundaria. *De symposiis*. — *De motu*,
 & *quiete ante*, & *post*, *pastum*. —
Praejudicium, *de sola*, quam putant
sufficientem, *diaeta*, *quoad cibum* &
potum.

51. (B. 754.) *Cibi* quidem, & *potus*, *pec-*
care possunt ad *morbos* producendos vel
copia, vel *qualitatibus*.

52. (B. 755.) *Copia* quidem, si male
 agunt, *excessu*, vel *defectu*, id efficiunt.

53. (B. 756.) Si *nimia copia* peccant, ni-
 mis extenditur *ventriculus*, hinc, *con-*
vulsione nata, *ora* ejus *clauduntur*, *vasa*
 ejus *comprimuntur*, *dilutio*, *digestio*,
contritio, *separatio*, *expulsio*, horum
 prohibetur; inde *dyspnoea*; *circuitus hu-*
morum *perversus*, *cruditas*, *ructus*, *nausea*,
cardialgia, *vomitus*, *putrefactio*, *vertigo*, *con-*
fusio, *cachexia*, quae omnia vitia, hic semel
 nata, vix *corriguntur* in *functionibus se-*
quentibus.

De epulis. — *De diebus festis*. — *De fame-*
licis. — *De vitiis concoctionis primae*,
secundae, *tertiaae*.

54. (B. 757.) Quod si defecerit in *inedia* absoluta, equidem quum merus sit defectus, *per se* nihil efficit: Sed tum *interea* temporis, *actiones vitae persistentes*, solidas corporis partes *deterunt*, *destruunt*, *consumunt*; subtilissimos humorum dissipant, residuos inspissant; repetito continenter attritu solvunt, olea, & sales eadem extricant; volatilia, acria, rodentia ad minima & tenerrima vascula reddunt, *humores putrefaciunt*, *anhelitum foedant*; hinc spuma salina, acris, biliosa, putrida in ventriculo imprimis & in intestinis; ructus; nausea; animi deliquia; ingens, & atrox appetitus; ejusdem deinde integra prostratio succedens; postea immanis sitis, siccitas, debilitas, tormina; borborygmi; bilis cumulus, vomitusque; macies; pervigilium; epilepsiae; *febres furiosae*; mors.

De morbis ex *annonae defectu*, & *caritate*. — De *ieiuniis*.

55. (B. 758.) Ex quibus patet, *abstinentiam* quoque *nimiam*, *peiores morbos*, *creare*, quam *nimiam repletionem*, & longe difficilius sanari posse prioris, quam posterioris, vitia; sic dictante *Hippocrate*. Aphor. 5. Lib. I.

Discretio.

56. (B. 759. Illa autem vitia, quae in qualitate mala cibi, potusve, haerent, commode possunt revocari ad *acrimoniam*, *viscositatem*, aut *oleositatem*.

De ordinatione acrium, glutinosorum, medica, pro morborum ratione.

57. (B. 769.) *Acrimonia cibi & potus est primo Salina; haec autem est muratica, acida spontanea, vel fermentata. Prima facit sitim, raucedinem, asperitatem, siccitatem, rigiditatem, acrimoniam in humoribus maxime serosis, similem humorum dissolutionem, serosae lymphae ineptitudinem ad nutriendum, solidorum minimorum destructionem, dolores rodentes, scorbutum muriaticum. Altera, quae vel acida simplex, aut plerumque acerba, simul adstringit, incrassat, coagulat, acidam acrimoniam, dolores lancinantes, algentes, cardialgiam, pallorem, scabiem, inprimis creat; atque praecipue residet in fructibus horaeis paulo minus maturis. Tertia denique in vinis acidis, aut acetis, consistens, fere similia facit, at leviora, deinde prae caeteris nimio usu assumpta, acre, acidum ferum facit, unde rheuma, podagra, & similia.*

Anamnesis, hujus diaetae, in aegrotis. —

Diatbesis varia humorum — An podagra

dagra sine Sale? — Differentia *Acris* in genere, & specie: ejus compositio, & decompositio.

58. (B. 751.) *Acrimonia* secundo in cibis, & potu, est: *Aromatica*, ut plurimum constans ex sale & oleo, acribus unitis; haec facit sitim, siccitatem, calorem, ardorem, stimulum solidi, velocitatem humorum, liquidi dissipationem, hinc cardialgiam, ardorem stomachi, nauseam, ructus, vomitus, febres, maciem, contracturas, & morbos inde pendentis.

Discretio, circa varii telluris incolas, et *aromatum* loco natali. — De oleo essentiali. — De ventriculo, interdum *aromatica* jubente.

59. (B. 762.) *Acrimonia* tertio est *Spiritiosa*, fermentatione parata, tempore diuturno aucta, destillatione in summum gradum evecta; est ut plurimum in vino, in cerevisia antiqua, spiritibus stillatitiis; producit sitim, temulentiam, fibrarum constrictionem siccam, humorum coagula, vix resolvenda, stimulum celerrimum, & citissime evanescentem, partium solidarum, hinc summam necessitatem similis potus assiduo auctioris, inde debilitates, flatu, obstructio-
nes,

nes, febres, tumores, leucopblegmatiam, hydropes, & similia his mala.

De metamorphosi hominis per *inebriantia*, et alia *phantastica*. De pocalis *Circaeis* — De *abstemis*.

60. (B. 763.) Quarto denique deprehenditur *acrimonia* penetrans *Fermentans*, quae inprimis in musto crudo *fructuum boraeorum*, aut in vino, *cerevisiave*, in ipso actu *fermentationis*, cito *suppressae*, clausis; haec creat *ructus*, *inflatus*, *spasmos* ventriculi, *intestinorumque*, *vomitum*, *choleras*, *diarrhoeas*, *dysenterias*, *ileon*, et alia.

De eo quod *Gas* vocant, et *aërem*, *vaporosum*, *explicitum* — De eo, quod *respiratione* adducitur, et eo, quod in *ventriculum* fertur, *ejusque* *vehiculo*.

61. (B. 764.) *Viscositas* autem nimia *ciborum* ex *farinosis non fermentatis*, aut ex *gelatinosis animalium*, tum ex *caseo lento*, aut *presso nimie coagulo lactis*, gignit *pondus in stomacho*, *flatus*, *ructus*, *acorem*, *cruditates*, *vasculorum tenuiorum in intestinis obstructions*, hinc *intestinorum inertiam*, *abdominis infarcti tumorem*, *duritiem*; tum deinde ipsi *saguini* infert *viscosi-*

icositatem malam, ex vnitis iterum viscosis particulis, hinc *obstructiones ad glandulas*, pallorem, inertiam, frigus, tumores; sed & patet, quod *frigida*, d. cta potentia, *similia* faciant; tum etiam, quod prae caeteris noceant *quiescentibus corporibus*.

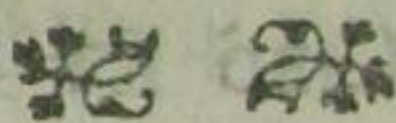
De *pastillis* — aliisque *placentis*, et *pisturis*.
De *solano esculento*, et *sole altissimo*, *esculento*, aliisque, quoad *mixtionem*, *congeneribus*, et suo loco *conuenientibus*, vel *restringendis*.

62. (B. 765.) *Nimia vero Oleositas*, solida lubricat, *laxat*, *debilitat*; *oscula minimorum vasculorum obstruit*; hinc *introitum aquosorum impedit*; *miscelam humorum depravat*, *acria nidorosa*, *urentia*, *excitat*; hinc *ructus*, *nauseas*, *vomitum amaros*, *oleosos*, *creat*; tum *sitim immanem*, *obstructiones*, *inflammationes*, *indigestiones viscerum*; & male inde orta, *efficit*.

De *oleosorum usu*, in *fibra stricta*.

De *obesitate*.

An *desistendum a cibis*, *appetitu non plane expleto*?

VII.

DE MOTU ET QUIETE.

63. (B. 1044.) *Corporis Motus*, ad primum usque exortum lenissimi sudoris, vel usque ad sensum incipientis lassitudinis, post initia coctionis, cum sensu levitatis, optimus est. Unde & Quietis regula pendet.

Utilitas motus muscularis: Acceleratio sanguinis, praecipue venosi. Promotio secretionum & excretionum. Stagnationum propulsio, torporis averruncatio, antagonistarum aequilibratio, Fibrarum robur. Expletio destinationum. Quies gratior.

De regimine sedentariorum, per necessitatis, & officii, & commoditatis, rationes.

De laborioso vitae genere in universum, & consuetudine. — *De motu voluntario*, propter sanitatem — *De medicina gymnastica veterum*, eiusque speciebus. — *De motu passivo*, & activo. *De medicina gymnastica moderna*, v. c. ambulatione, Saltatione, pila, palaestra, equitatione, vectione, navigatione, natatione, balneo,

neo, frictione, peregrinatione, laboribus agrestibus, iermocinatione, cantu, flatu, ritu, ludis variis, artibus mechanicis, electrificatione, cet. — De statione.

De motu vario, pro ratione aetatis, sexus, munerum, & dignitatum. — De recreatione. Regulae & cautela, circa motum. De motu, grato, utili, finali. — De haustu frigido, noxio post motum.

64. (B. 769.) Quies nimia musculorum in toto corpore, vel in aliqua singulari parte, fibras musculares motui ineptiores reddit; minuit velocitatem in omnibus humoribus; hinc concretio, inspissatio, inertia, tam fluidorum, quam principiorum, ea constituentium; cellularum repletio, medullae aggregatio; obesity; leucophlegmatia; frigus; torpor; pigritia, ἀνασθησις. Unde ergo otii, & vitae sedentariae, effectus cognoscuntur.

De otio, ignavia, phlegmate. — De stimulis ad motus, physicis & moralibus. De distractione. De commodis vitae mobilis, physicis et moralibus. — De senectute incommoda. — De transitu laboriosorum ad quietem noxio. — De quiete laesorum. — De occupatione, salubri, & morbosa.

65. (B. 766.) *Motus nimius muscularis in toto corpore, vel in aliqua singulari parte, auget semper villorum muscularium contractiones, & laxationes reciprocas; simulque velocitatem, in omnibus humoribus; hinc fluida, & solida, nimium attrita, dissolvuntur; aquosa, spirituosa, mobilia, difflantur; residui humores in densitatem inflammatoriam mutantur; interim olea, & sales, nimis attenuata, trita, volatilia facta, acria, reddita, quasi in putredinem exaltantur; crassa, & tenacia, olea, accumuluntur; humores quasi exusti redduntur; omnium maxime bilis; medulla consumitur; cellulae ichore replentur; macies fit; hinc defatigatio, dolor, inflammatio, febris, suppuratio, gangraena, haemorrhagia, mors subitanea.*

De morbis organicis, e motu. — De fibra senili, e motu. De morbis laboriosorum, opificum, — & pro traditorum ratione.

66. (B. 767.) *Si autem acciderit cacochymicis, aut consumto fere viscere quodam laborantibus, tum etiam, in summo aestu, subito lethalis.*

VIII.

DE SOMNO ET VIGILIA.

67. (B. 1045.) *Somni tempus*, quando corpus sanum torpet. Optima eius mensura, agilitas corpori, dum evigilat, nata.

68. (B. 768.) *Vigilia nimia* consumit spiritus, nulla arte, nisi somno, reparandos; exsiccat reliqua; atterit solida minima, imprimis cerebri, auget acre; coctiones, nutritionesque, impedit; bilem exasperat; hinc productio maciei, febrium, deliriorum, bilis atrae generatio, agitatio, evacuatio, harumque teterrimi effectus, tristitia, phantasia depravata, inquietudo perpetua.

De causis, & necessitate, somni, physice, metaphysice, consideratis — De *agrypnia*. — De *hypnoticis*, physicis, moralibus. — De tempore somni. De somno meridiano. — De decubitu. — De *clinotechnia*. — De *aurora musis amica*, & *inimica*. — De *insomniis*. — De *noctambulis*. De *lucubratione*. — De *avertentibus somnum*.

69. (B. 770) *Somnus nimius*, volatilia consumit; inspissat sensim reliqua; ea in

D 3

vasa

vasa lateralia aggregat, vix movet; figit excrementa; aggravat cerebrum; caput replet; sensus, motusque, heberat; reliqua fere omnia iam dicta (768.) procreat, hinc simul iis maxime nocere, qui in eum prae caeteris proclives; prodesse his, qui in pervigilia prompti, videtur.

De sopore, lethargo, comate, caro. — De somno ex crapula, e refrigerio. — De solutione morborum in somno: & nutritione. — De oscitatione, pandiculatione.

VIII.

DE EXCRETIS ET RETENTIS.

70. (B. 1046.) **O**mnia medicamenta, vel *evacuantia*, vel *acria*, cuiuscunque tituli, *vitanda omnino sunt.* (Sano.)

Doctrina de secretionem & excretionem. — De humoribus laudabilibus, excrementitiis, mediae indolis. — De excernendis, retinendis, — Regulae generales. — De vestimentorum ratione ad excretionem. — De moralitate excretionum, libertate, & habena.

71. (B. 1847.) Sed purgationes cutis externae, per frictions, loturas, balnea, fomenta, natationes, deterjiones, egregie profunt.

72. (B. 772.) Salivae excretio nimia turbat coctionem primam, hinc & sequentes, profert sitim, siccitatem, bilem atram, tabem, ἀρεσφίαν: si autem non excernitur in os, aut longe parcius solito, impedit tum ciborum manducationem, saporem, deglutitionem, digestionem; augetque simul sitim.

De masticatoriorum usu, & abusu. De Suctione, & captione, tabaci. De hypochondriacis sputatoribus. De mucis & pituitae, per nares, excretionem. De pica nasi, & pulvere errhino.

73. (B. 737.) Bilis excretio nimia per superiora, vel inferiora, orbat chylopoiesin primario instrumento; hinc impedit ciborum coctionem, secretionem, foecum excretionem; producit temperiem acidam, frigus, debilitatem, pallorem, leucophlegmatiam, deliquia. Si vero confecta impeditur fluere in cavum intestini, icterum creat, & simul praecedentia vitia.

De vomitu vario: De Iracundiae effectu vario. De bile absque ira. De atra bile.

74. (B 774.) *Lympha pancreatis & intesti-
norum*, si nimia copia depellitur in intestina,
producit mala similia, ac talia sic peccans;
(772.) sed & simul diarrhoeas serosas prae-
primis; unde summae debilitates, animi
deliquia, siccitates, litis, febris hectica,
marasmus. Si non fluit in intestina, vel par-
cissime, tum facit moles in intestinis crassas,
compactas, hinc pondus, repletionem,
tormina, volvulum, litim, febrem, *alvum
duram*, tumores, &c.

De alvo adstricta, obstructa, segni, liquida.

De flatulentia, & vaporibus.

De eccoproticis, aperitivis.

75. (B 775.) *Sanguinis nimia excretio*, sive
per anastomosisin ex hepate, intestinis, renibus,
utero, fiat; sive per diaeresin, diaporesin,
aut vulnera; tollit vires; minuit spiritus;
destruit omnes actiones, accumulatur cruda;
aquosa, pallida; frigida; producit leuco-
phlegmatiam, hydropem; laxitatem in
omnibus vasis; in arteriis autem capacita-
tem.

tem. *Cruor* autem per *haemorrhoidalia vasa*, aut *naturalia mulierum*, vel & per alia minus *consueta loca*, dudum iam, & *periodice*, *evacuari solitus*, interceptus nunc, facit *topicas*, *dirasque*, *inflammationes*; *circulationis suffocationes*; *febres*; *mira morborum*, & *varia genera*; maxime autem valde *mirabiles alibi haemorrhagias*.

Doctrina de *haemorrhagiis naturalibus*, & *discreto circa eas iudicio*.

76. (B. 776.) *Seminis excretio nimia* facit *lassitudinem*; *debilitatem*; *immobilitatem*; *convulsionem*; *maciem*; *siccitatem*; *membranarum cerebri dolores*, *calores*; *sensuum*, maxime *Visus*, *hebetudinem*; *talem dorsalem*, *fatuitatem*; *varios his affines morbos*.

De *pollutionibus*, *Mastupratione*. *Gonorrhoea*. *Castitate*. *Oestro*. De *morbis venereis non virulentis*, tamen *Sonticis*.

77. (B. 777.) *Urinae excretio nimia*. facit *siccitatem*; *humorum impermeabilitatem*, *ardorem*, *sitim inexplebilem*; *cruditates*, *spirituum subductionem*; *maciem*; *atrophiam*; & *mala his similia*. *Nimius autem Sudor* ferme eadem efficit: *Urina autem suppressa vesicam*, *ureteres*, *pelvim*, *renes*,
D 5 disten-

distendendo, rodendo, putrefaciendo, labefactat, corrumpit; toti lymphæ cruoris acrimoniam alcaliscentem conciliat; hinc cerebri tenella stamina laedendo, anxietates, sopores, insomnia, vertigines, appoplexiam, profert.

De dysuria varia, & diabete varia. De urina, sic dicta, potus, & sanguinis.

78. (B. 778.) Sanctoriani perspirabilis excretio nimia facit debilitates summas; hinc animi deliquia; mortem inopinam. Si vero parcior est; vel sublata; facit extremae cutis vascula siccare, emori: hinc & maiora excretoria obstrui arefacta; mutatur hinc circulatio, retinetur acris; oritur putredo; cruditas; febris, inflammatio; apostema.

De sudore, ut morbo. De squalore cutis. — De exanthematibus. De sudore particulari. De repulsione, retrocessione, eiusque effectibus variis.

79. (B. 779.) Applicata externa frigida; meatus claudunt, fibras contrahunt, retenta retropellunt, exhalationem, impediunt; hinc efficiunt quae perspiratio impedita. Calida autem aperiunt, laxant, exhalant,

halant, versus cutim ducunt, sed exsiccant. *Humida* abluunt excrementa, aperiant ora, laxant vasa, alliciunt extrorsum, unde si nimia, morbos producant, ut *Sudor nimius* (777.) *Sicca* contraria faciant: ex quibus efficacia *balneorum*, *fomentorum*, *epithematum*, intelligitur, si prius cognoscitur *materies*, *qualitas*, *modus*, *duratio* *que applicandi*, ut & reliqua memorata (744. 4.) prius facillime capiuntur.

De *Cosmeticis*, *abstergentibus*, *variis*. —
 De *balneo frigido*, & *calido*, & *discretio*, *pro re nata*, *usuri*. De *pediluviis*, *maniluviis*, *frictione*, *pectinatione*. —
 De *diapasmate*, *coma calamistrata*, *varia*, *capillamentis*, *mitris*. — De *munditie*, & *affectata*.

X.

DE PATHEMATIBUS ANIMI.

80. (B. 1048.) **A**nimi autem affectus, non sunt omnino *supprimendi*; sed neque *excitandi nimis*; torpor enim oritur, vel *circulationis perversio*. *Spes*, & *desideria*, corpori *saluberrima* deprehensa sunt.

De

De functionibus animalibus in genere. —

De potentia pathematum animi in corpore: De compositione in adsvetis De philosophia Stoica, vera, & affectata.

— De habitu corporis vario, circa receptivitatem pathematum, & activitatis inde! De aequanimitate, indifferencia?
— De cordis humani arcanis.

De instinctu, & ratione efficaciae repraesentationum, & pathematum. Finis, s. intentio, motuum oriundorum.

Classificatio pathematum varia, v. c. secundum leges appetentiae, & aversationis, amoris & odii. — Tactus chordae inclinationum praecipuarum.

Species affectuum animi. v. c. Desiderium in genere, s. Cupiditas, voluptatis, honoris, opum. Inde libido, arrogantia, avaritia, — amicitia, inimicitia, invidia, aemulatio, obtrectatio, malitia. — Spes! — Spei, impletio, frustratio. Inde laetitia, gaudium, audacia, timor, tristitia, moeror, cura, terror, pudor, languor, desperatio, exinanitio, conscientia, misericordia, pigritia, dubitatio, pusillanimitas, patientia. Repraesentatio

tatio

tatio perfectionis, vel imperfectionis, verae, & putativae! — De monitoribus asperis.

81. (B. 771.) *Affectus animi, violenti, aut diu permanentes iidem, cerebrum, nervos, spiritus, musculos, mirabiliter, & efficacissime, mutant, figunt, depravant; unde quoscunque fere morbos valent producere, & fovere, pro sua diversitate, & duratione.*

De utilitate pathematum, & effectu saepe salutari — De stimulis actionum, inertia, phlegmate, impetu. De Irritabilitate^r sensibilitate. — De morbis sine materia.

Nexus philosophiae moralis, cum diaetetica.

Effectus communes pathematum, praecipue ex alteratione, nervorum, vasorum, viscerum. — De ratione verbi: σπλαγχνιζομαι. — v. c. E gaudio, salus, interdum noxa. E metu pallor, tremor, alvus. Ex ira, fervor, furor, bilis, micturitio. E terrore fuga, confusio, palpitatio. E moerore, melancholia, frigus, torpor.

De gustu, quatenus eum & sequitur actio, aversio, voluptas, vel prout aliquid diiudicatur.

catur. — De habitu, *pulchrum*, de-
forme, & *turpe*, in obiectis dete-
gendi, atque ea, quae, aut consensu
variorum in uno, *perfectiorem*
designant, aut eius contrarium. —
Individualis placentia, aut displicen-
tia, & cuique propria — De Sensu com-
muni. — De *maturato* vel immaturo,
anticipato, vel postposito, procrastina-
to, vel ex arena capto, consilio,
eiusque executione.

Nunquam sibi *plane* satisfaciendum! re-
linquendum aliquid, quod optes!

De *elatione* animi, *fervore*, *enthusiasmo*,
imbecillitate, *microsophia*. Sophista affe-
ctuum propriorum quilibet!

De actionibus, *favente Minerva* suscipien-
dis, vel invita mutandis. De *volun-*
tate. v. & 1056.

De *speciebus laetificantibus* variis.

De *morbis vesanis*, *hypocondriasi*, &
hysteria, aut e minorum magna aesti-
matione, aut competentium negatio-
ne, aut desideratorum, iure, vel non,
carentia, aut morbo.

XI.

Π Ρ Ο Φ Τ Λ Α Ε Ι Σ.

82. (B. 1049.) Praecaventur morbi, dum, simulac, *adfuturorum signa* deprehenduntur prima, statim occurritur eorum causis.

De Propathia. De praeservatione ab imminetibus, pro varia muneris ratione. — — Tu contra audentior ibis! Nimia interdum sanitatis cura! — De medicamentis, sic dictis, praeservantibus. — De negligentia oblitendi principis.

83. (B. 1050.) Primaria vero remedia prophylactica morborum, brevi oriturorum, sunt profecto haec: *abstinentia, quies, potus aquae calidae, deinde blandus, & aliquamdiu continuatus, motus, usque ad initia lenis sudoris, tum postea somnus largior, corpore bene tecto, his enim crassa diluuntur, laxantur vasa, excernuntur noxia.*

De prophylaxi in morbis contagiosis, epidemicis. — Non nimia saepe, in cibis, *abstinentia!* nec terror Panicus! — De prophylaxi, in epidemia variolosa. — De regimine inoculandorum, inoculatorum.

84. (B. 1051.) Neque est aliud, quod plus defendit corpora contra vim causarum externarum, quam si quis verno tempore

*pore tarde minuat vestimenta hyberna, rursum-
que cito augeat aestivas vestes autumnali
tempore.*

85. (B. 1052.) Eodem etiam facit quam plurimum moderamen diaetae simplicibus descriptum & paucis regulis his: *aestate* conducit victus levis, mollis, laxans, humidus, lenis, ex oleribus, fructibus, lacte, iusculis; cum potu copioso aquoso, vel admodum diluto; & cum motu corporis leniore, vitato omni violentiore.

Hyeme prodest victus gravis, durus, siccus, aromate, vel sale, acrior, caro assa, panis plus coctus; cum potu parcioze vini meraci; & cum motu corporis validiore plus exercitato.

Vere, & Autumno, victus moderandus media quasi inter aestivum & hybernum temperie; considerando simul, *in quodnam* horum temporum plus, minusve, *inclinaverit.*

De prophylaxi in itineribus, variis, in variorum officiorum expletione.

XII.

DIAETA AD LONGAEVITATEM.

86. (B. 1053.) **C**orpus bene sanum, per actiones a vita sana inseparabiles, *sensim* ita mutatur, ut *fibrae* minime

mae

mae rigidissimae fiant, *vascula* autem tenuissima *concrecant* in *fibras concretas*, & humoribus non pervias, *vasa maiora durescant*, arctenturque, omnia autem simul *contrabantur*, *compingantur*, *concrecant sibi invicem*, unde *stupiditas*, *immobilitas*, *imminutio senilis*. Hinc *vasculorum minorum munera destruuntur*, *humores in iis stagnant*, *lentescunt*, *coalescunt inter se*, & cum *canalibus propriis*, adeoque *subtilissimi deficient*, *coctio debilitatur*, *reparatio deficit*, *crassiores per sola maiora vasa lenti decurrunt*, & *vitam solam, absque animalibus actionibus*, sustentant, unde tandem *mors senilis*, per has mutationes, accidit *inevitabilis*, & ex ipsa *Sanitate sequens*.

Metamorphosis humana, secundum aetates, & vitae periodos, pro vario in his celebrato vitae genere, & specie.
De *Macrobiis*. — De *senectute iuniorum*.

De *senio*. An *senes bis pueri*? An *felicitas est longa vita semper*? dum *morbis!* et interdum, *hic vel ille, vel*

Filius, ante diem patrios inquit in annos.
De *rude donatis!* — De *senectute viridi*. — *Decrepita*. — De *marasmo*. —
Discretio circa *acta*, & *actores*, alios
E post

post alios : scenasque, & vicissitudines,
rerum. — De privilegiis aetatum.

87. (B. 1054.) Quae igitur citior accidet,
si actiones vitae sanae violentiores fuerint;
tardior, si moderatiores. Atque in modera-
mine iustae hic mediocritatis videtur promitti lon-
gaeuitas possibilis arte, maxime si hygieine,
& prophylaxis, conspirant ita in suos effe-
ctus, ut non turbent hunc scopum;
cuncta fere huc redeunt, si collecta erunt.

Diaeta longaeuitatem anhelantium, & iam se-
num! Horumque cuiuslibet, pro curta,
longae, suppellectili, & concessa mortalibus
opportunitate, & voluntate.

88. (B. 1055.) Debent corpori conciliari
omnes illae conditiones, quae explicatae
sunt (885.), quantum ulla arte id obtineri
poterit. *Actiones corporis* ita instituendae,
ut *reparatio perditum, assimilatio assumpti, incre-*
menti requisiti terminus, foecis expulsio, blande,
lente, assiduo, fiant; unde *labor moderatus,*
assiduus, ad initia levissimae lassitudinis,
prodest; in pueritia levior, sensim in-
crescens cum aucto robore corporis, rur-
sumque cum senio diminuendus semper.
Vita interim varia, omni fere ratione; prae-
primis in agricultura.

De varietate, cuique appropriata, inge-
nua, delectante, reficiente. 89.

89. (B. 1056.) *Animae operationes eligenda* illae, quae singulari genio *uniuscuiusque* maxime sponte *placent*, hae autem ipsae ita *dirigendae*, ut, *moderatione servata*, spiritus nec torpeant quiete, nec dissipentur; aut rodant per nimios motus. In *pueritia* animi contentio acrior prohibenda, *sensim plus* exercenda, in *senio* sensim magis, magisque, moderanda. *Occupationes* saepe *variatae*.

De *oblectationum* commodis, & incommodis. — De *conservatione organorum sensoriorum*, *sensuumque externorum*, & *internorum*. — De *conscientia recte factorum*. — De *Jure Talionis*. — De *collisione interdum legum diaeteticarum, & civilium*, ut et *moralium, domesticarum, observantiae, praeiudiciorum, cet.* De *humore*, sic dicto, circa *actiones*, vario.

90. (B. 1057.) *Cibi simplices*, sicci, duri, tenaces, *difficilius putrefaciundi*, non acres; ex *Vegetantibus panis, radices, fructus austeriusculi*; ex *Animalibus carnes macilentiores, salitae*, aut *pisces sic praeparati*, maxime *annosiores, se probaverunt*. In *pueritia* lac, *sensim panis*, dein *reliqua danda* eo *firmiora*, quo plus crevit *robusta aetas*,

in senio sensim redeundum ad victum pueritiae.

Discretio circa locum habitabilem, & conditionem variam, consuetudinem.

91. (B. 1058. *Potus aquae bonae, frigidae, parcus, soli siti, dilutioni, temperiei, inferviens, maximis laudatur effectuum exemplis; cerevisia, & vinum, matura, pura, blanda, admittuntur moderato usu, nimia valde nocent. In pueritia lac, sensim dilutus, deinde aqua in robore aetatis, in senectute vinum molle, edentulum.*

An? & quomodo? *vinum lac senum?*

92. (B. 1059.) *Interim abstinentia summa, diaetae accuratissimae: exsiccantes, emaciantes, rarissime interpositae, mirifici usus.*

Discretio. V. 758.

93. * 1059. *Increscente senio introductio nutrimenti per apposita externa, balitu, fotu, balneo, clysmate, unguento, fiet.*

94. (B. 1060.) *Aër purus, campestris, montanus, ut & umbrosus in sylvis, tum quoque insulanus, frigidior, laudatur hic prae caeteris.*

Se-

Secundum *varium anni tempus!* & *variā regionem.*

95. (B. 1061.) *Excretio crassi* circa senectutem tutissimis iuvanda, iis nempe, quae magis *excitent fibras*, & *solvant foeces*; ubi *crocus*, *sal*, *gummi*, *aromatica*, praecipua sunt, cum *melle*, & *molliori vino*.

Siccitatis senilis tantum emendatio, non irritatio!

96. (B. 1062.) *Mutationes fere radicales humorum* per *resolventia*, horum dein *excretiones succedentes*, ut sunt *receptae curationes* per *virtutem argenti vivi*, aut per *decocta attenuantia*, *exsiccantia*, *fudorifera*, saepe disponunt corpus quam optime ad *expulsum veterascentis*, & *instaurationem novae vitalis materiae*, unde *prudens Ais* per has ad *vitam longam* ducit.

Maxima hic *prudencia opus*, ne corpus magis *destruatur*, quam *conservetur*.

De diaeta aegrotorum, varia.

97. (B. 1063.) *Vapores, fatus, inunctiones, balnea, clysmata*, ex *odoratis suavisibus, lenibus, lacte, iure carniū, oleo, animalibus vivis*, *ariditatis senilis* egregia *remedia, mortis remorae, vitae longae auxilia*, in *iuventute nocent*.

De reiuvenescencia. De balneo animali, fotuque, reficiente, vario.

98. (B. 1064.) Sed tamen ex dictis (1053. ad 1064.) constat, illa, quae corpus vastum, durum, constans, aetatis patiens, reddunt, & morbos validos arcent, plerumque vividissime, mentis aciem, per rudiora organa, hebetare, impedire. Nec ideo auxilia, perfectissimam sanitatem generantia, causae sunt, vel auxilia, procuranda longaevitati.

An quod destruit, reparat? Et vice versa De tranquillitate mentis, iuncta cum modico corporis motu: — iudicatione de humano, non alieno ab homine. — De consolatione philosophica, alia, varia.

99. (B. 1065.) Vanissimae autem iactantiae, nulla vera ratione, nec experimentorum fide, firma promissa sunt, quae in hunc scopum commendantur: scilicet usus Entis primi Cedrini Helmontiani; Elixiris proprietatis Paracelsi; Tincturae Physicorum Adeptis laudatae; Entis primi ex metallis, fossilibus, animalibus, vegetantibus; Purgationis repetitae per Hellebori nigri folia; Spiritus sulphuris per campanam; Spi-

Spiritus florum rorismarini; *Virtutis attrahentis Spiritus ex sano corpore Juvenis, ut in Artephio; animalium longaeavorum, aut saepe iterum renovantium partes; sigillatorum planetarum vitam producentium.*

Vanitas arcanorum, ostentationum, curationum, & vanitas, & superstitio, credulorum. — Discretio circa medicos super ipsius. — De medicamentis domesticis.

100. (B. 066) *Neque methodo tamen vel optima vitam in numerosos adeo annos protrahi posse, ut Chemicis Adepti spem faciunt, ullo modo verisimile fit: imo suis redarguuntur ubique omnes hi experimentis.*

De discreto circa Chemicam veram sensu.
De pharmacia rationali.

De Medico, quem non oporteret iuvenem mori. De modis, quibus moriuntur, mortales, physicis, moralibus, occasionalibus. — De parallelis, in determinanda causa, modove, mortis, vera, & relata. — De biographia medica, & vulgari.

De resuscitatione semimortuorum.

De termino vitae vario. De ευθανασια

TANTVM.

Omiffa et errata.

Pag. 5. lin. 8. add. neque in *praelectionibus in proprias institutiones*, quae, ut ab. Viro habitae, editae sunt, ea inveniri cuncta, quae tamen tangere oportebat, quaeve scopo satisfacere queant. pag 6. lin. 18. leg. vel meditando, commentando, in aliorum — p. 8. l. 6. leg. praelectionibus. p. 8. l. 16. l. effectivo. p. 10. l. 11. l. De fanitate *magna, nimia*. p. 19. l. 26. l. assumptorum p. 22. l. 8. leg. fortis. p. 26. l. 4. add. De temperamento cum *sensilitate, activitate, torpore, tenacitate*, majore, minore, brevi, longa, facili, difficili. l. 12. add. Humeur, Laune, Wurm, Gene, Nuance. p. 27. l. 12 l. (B. 892. l. 25. l. (892.) p. 28. l. 9. l. (B. 895.) p. 28. l. 15. l. (B. 891.) p. 29 l. 3. De Graecis. p. 32. l. 8. l. functionum. p. 33. de aëre, *fixo* dicto, alibi. p. 35. l. 17 De *regelatione* provida. p. 36. l. 21. leg. 74°. ad 753. p. 37. l. 23. leg. De *furnorum, caminorum*, structura. — De *fumigatione*. p. 38. l. 22. Fame canina. Bulimo. Allotriophagia. p. 40. l. 6. l. Oligochyla. lin. 14. l. nostratium, et exoticorum, l. 20. de *fungis*. l. 22. De turionibus, et cepis. — Distributio n. 4. a B. dictorum, convenientior! p. 40. l. 26. add. De *sanguine* vetito. — De *Visceribus* animalium esculentis. p. 41. l. 26. leg. 1034. l. 2. 3. 4. p. 43. l. 6. leg. fragrantia. l. 27. l. fumi. p. 46. leg. 7. l. (B. 760.) p. 48. l. 27. l. sanguini. p. 49. l. 7. De pulmentis. p. 49. l. 20. leg. mala. p. 51. l. 4. l. (769.) l. 24. l. Salutari, et noxia, affectata, coacta, consueta, *cet.* p. 55 l. 1. l. (B. 1047.) l. 17. l. (B. 773.) p. 60. l. 7. l. indifferentia.

Diav 234

